

Формування у майбутніх учителів усномовленнєвої англомовної граматичної компетенції на соціокультурному матеріалі

Розвиток і поживлення міжнародних взаємин України з навколишнім світом зумовлюють соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих учителів, які володіють навичками та вміннями міжкультурного спілкування. Реалізація такого соціального замовлення актуалізує необхідність формування у майбутніх учителів комунікативної компетенції, а відтак і необхідність формування її складника – усномовленнєвої граматичної компетенції, що знайшло своє відображення у чинній програмі з англійської мови для I-V курсів університетів / інститутів¹.

Формування усномовленнєвої англомовної граматичної компетенції неможливе без урахування соціокультурного фактора. Його виключна роль при вивченні іноземної мови пов'язана, на думку С.Г.Тер-Мінасової, з необхідністю ретельнішого вивчення світу носіїв мови, їх культури, способу життя, національного характеру, менталітету, оскільки реальне мовлення у значній мірі визначається знанням соціального й культурного життя². Крім того, формування вказаної компетенції майбутніх учителів є доцільним з урахуванням не лише культурних відомостей носіїв мови, але й своєї культури. Адже, як зазначає Ж.Є.Войнова, урахування власного досвіду студентів, опора на національну культуру тих, хто навчається, сприяє глибшому й усвідомленому засвоєнню інформації, що, у свою чергу, приводить до акумуляції, до розвитку та виховання особистості на рубежі культур³. Саме тому ми досліджуємо проблему формування усномовленнєвої англомовної граматичної компетенції з урахуванням соціокультурної інформації як країн виучуваної мови, так і України.

Для розробки комплексу вправ необхідно визначити критерії класифікації вправ, визначити групи, типи вправ та їх послідовність, а також з'ясувати організацію навчального процесу, тобто етапи роботи.

У нашому дослідженні ми дотримуємося сучасних вимог до вправ і критеріїв їх класифікації, визначених

Н.К.Скляренко⁴, та пропонуємо ще такі критерії як соціокультурна спрямованість вправ і взаємопов'язаність граматичного й лексичного матеріалу⁵.

У структурі розробленого нами комплексу вправи об'єднуються у групи, а кожна така група спрямована на формування, вдосконалення й функціонування певних граматичних навичок.

Щодо визначення етапів формування навичок вживання граматичних структур (ГС) в усному мовленні (УМ) ми ґрунтуємося на теорії С.Ф.Шатілова⁶, згідно з якою виділяємо наступні етапи.

Перший етап – *орієнтовно-підготовчий*, мета якого полягає в ознайомленні студентів з новою ГС та прийомами її засвоєння. На цьому етапі здійснюється осмислення нової ГС з метою створення орієнтовної основи як необхідної умови для формування навички.

На другому етапі – *стереотипно-ситуативному* або стандартизуючому – відбувається подальше осмислення явища та його засвоєння на основі аналітико-синтетичної діяльності й формування певних операційних дій з новою ГС. На цьому етапі має місце автоматизація дій студентів з новою ГС на рівні фрази / речення.

На третьому етапі – *варіююче-ситуативному* – має місце подальша автоматизація дій студентів з новим матеріалом. Новий граматичний матеріал вживається поряд з тим, що вивчався раніше, завдяки чому навички набувають стійкості, автоматизованості та гнучкості.

Як зазначалося, в нашому дослідженні йдеться про формування усномовленнєвої англомовної граматичної компетенції на соціокультурному матеріалі, тобто формування граматичної компетенції відбувається в логічному поєднанні з соціокультурною. Розглянемо *етапи формування соціокультурних навичок і вмінь*, зазначивши насамперед, що відокремити ці етапи від етапів формування граматичних навичок можна лише умовно. Так, ми виділяємо два етапи:

перший етап – *етап набуття соціокультурних знань і ситуативного тренування;*

¹ Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І. Соловей (керівники), Ю.В. Головач та ін. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 245 с.

² Тер - Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учеб. пособ. – М.: Слово/Slovo, 2000. – 262 с.

³ Войнова Ж.Е. Использование учебно-речевых ситуаций со страноведческой направленностью при обучении говорению студентов II курса языкового факультета педагогического вуза: (На материале английского языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Петрозаводск, 1999. – 164 с.

⁴ Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. – 1999. – №3. – С. 3-7.

⁵ Стеченко Т. О. Система вправ для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції у говорінні майбутніх філологів // Іноземні мови. – 2004. – №2. – С. 34-43.

⁶ Шатілов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: Учеб. пособ. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.

другий етап – *етап ситуативного вживання соціокультурних знань*.

На першому етапі студенти отримують соціокультурну інформацію і відбувається тренування дій студентів у вживанні соціокультурних знань.

На другому етапі студенти самостійно вживають набуті соціокультурні знання при створенні власних діалогів / монологів, у груповій бесіді.

Представимо співвіднесення етапів формування граматичних навичок УМ та соціокультурних навичок і вмінь на рис. 1.

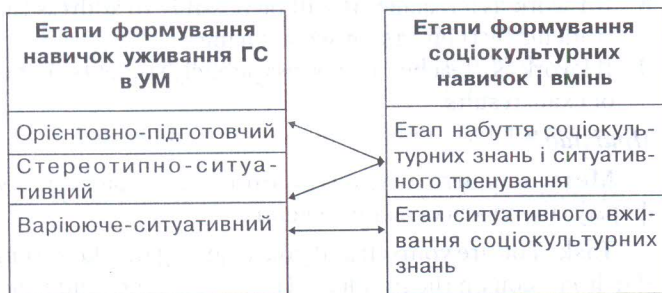

Рис. 1. Схема співвіднесення етапів формування граматичних навичок УМ та соціокультурних навичок і вмінь студентів.

Етапи формування англомовної граматичної компетенції стали підґрунтям для розробки комплексу вправ, що включає три групи. Представимо цей комплекс у табл. 1.

Таблиця 1

Комплекс вправ для формування усномовленнєвої англомовної граматичної компетенції на соціокультурному матеріалі

Етапи	Групи вправ	Типи вправ	Види вправ
Орієнтовно-підготовчий	Група 1 для формування навичок уживання граматичних структур в усному мовленні студентів на соціокультурному матеріалі	<ul style="list-style-type: none"> умовно-комунікативні рецептивні рецептивно-репродуктивні повністю і частково керовані 	сприйняття і впізнання ГС, імітація зразка мовлення (ЗМ), підстановка у ЗМ
Стереотипно-ситуативний	Група 2 для вдосконалення навичок уживання граматичних структур в усному мовленні студентів на соціокультурному матеріалі	<ul style="list-style-type: none"> умовно-комунікативні рецептивно-репродуктивні частково керовані 	трансформація ЗМ, завершення ЗМ, об'єднання простих речень у складне, відповіді на запитання, вживання ГС на рівні фрази, переклад
Варіююче-ситуативний	Група 3 для функціонування граматичних навичок в УМ студентів на соціокультурному матеріалі	<ul style="list-style-type: none"> комунікативні рецептивно-репродуктивні продуктивні мінімально керовані 	створення власних діалогів / монологів з використанням виучуваної ГС, групова бесіда.

Розробляючи вправи, які увійдуть до комплексу, ми відбирали соціокультурну інформацію за такими критеріями:

- 1) *соціокультурна цінність матеріалів*. Формування соціокультурних навичок і вмінь має відбуватися на основі ознайомлення студентів із культурознавчою інформацією, що містить відомості про реалії та особливості життя носіїв англійської мови;
- 2) *загальновідомість інформації у середовищі носіїв мови*. Нами відбиралися інформаційні одиниці соціокультурного характеру, якими володіють носії мови на даний момент;
- 3) *тематичність*. Виділення критерію тематичності зумовлено необхідністю обмежити відбір матеріалу у межах тематики, по-перше, найбільш значущою для студентів і, по-друге, визначеною Програмою.¹

Для відбору матеріалів за вказаними критеріями нами був проведений аналіз автентичних англомовних текстів (журнали Digest, Times – понад 70 примірників за останні п'ять років), обговорення інформації з носіями англійської мови за допомогою Інтернет (понад 60 осіб, переважно зі студентами), бесіди з англійцями та американцями (понад 15 осіб різного віку), а також із тими, хто провів певний час в Англії та США (понад 10 осіб).

Наведемо приклади кожної групи вправ до граматичної теми "The Second Type of Conditionals", яка вивчається майбутніми вчителями на другому курсі. Темою міжкультурного спілкування, що вивчається в цей час, є "Choosing a career".

Група вправ для формування навичок уживання умовних речень другого типу в усному мовленні студентів на соціокультурному матеріалі

Приклад 1.

Мета: навчити студентів впізнавати умовні речення другого типу.

Task: Listen to the extracts from an American magazine and identify the second type of Conditionals. Copy out the numbers of the sentences where the Present Conditional Mood and Present Subjunctive II are used.

1. If I were a freshman, a first year student, I should work in the library till midnight.
2. If I am a student, I won't fall asleep in the library.
3. If I were a junior, a third year student, I'd pay more attention to my papers.
4. I'll work harder if I'm a senior, a fourth year student.
5. If I'm a student, I'll join more clubs.
6. If I'm a student, I won't smoke on the University premises. It's really forbidden.
7. If I were a student, I'd lie on the grass more to relax.
8. If I were a sophomore, a second year student, I'd find a part-time job.

¹ Голованчук Л. П. Навчання учнів загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2003. – 340 с.

Приклад 2.

Мета: Навчити студентів імітувати умовні речення другого типу.

Task: You are yourself and you are at your English class. You are discussing the problem of teaching and studying in the USA. Listen to your groupmate and agree with him/her if you share his/her point of view or disagree if you don't.

Example. If I studied in the USA, I'd have an advisor.

I completely agree with you. If you studied in the USA, you'd have an advisor.

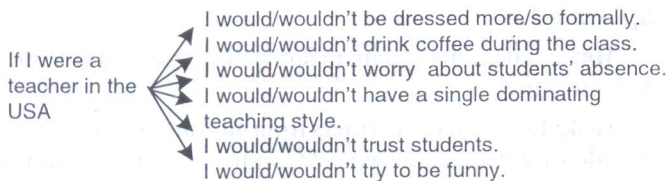
1. If I studied in the USA, I'd smoke on the University premises.
2. If I studied in the USA, I'd have a part-time job.
3. If I were 21, I'd be allowed to buy alcohol in bars.
4. If I studied in the USA, I'd join different associations and clubs.
5. I'd dress more informally if I were in the USA.
6. I'd crib if I were a student of a US University.
7. If I studied in the USA, I'd have an Identification Card.
8. If I had a chance to study in the USA, I'd improve my English.
9. If I were in the USA, I'd make friends with American students.

Приклад 3.

Мета: навчити студентів створювати умовні речення другого типу за допомогою вербальної опори.

Task: You are at your class of Practical English. Richard, a volunteer from the USA, is your teacher now. You are discussing American teachers' behaviour. Express your point of view on the problem.

You may use the following chart for ideas.

Група вправ для удосконалення навичок уживання умовних речень другого типу в усному мовленні студентів на соціокультурному матеріалі

Приклад 1.

Мета: навчити студентів трансформувати умовні речення першого типу в умовні речення другого типу.

Task: You are a Ukrainian student and you are lucky enough to have an American teacher. You are at your English class. Richard is expressing his point of view on the item how he will teach in Ukraine. Listen to him and say that you would do the same.

Example. If my students crib, I'll be upset.

If my students cribbed, I would be upset.

1. If the students miss classes, I'll simply ask the reasons for their absence.

2. If my students eat during the class, I'll ask them to leave the classroom.
3. If the students make noise during the class, I'll ask them to keep silent.
4. If the students are not ready with their home assignment, I'll put them bad marks.
5. If I work as a teacher in Ukraine, I'll be formally dressed.
6. If the students don't submit all kinds of written papers in time, I'll wait for them and accept their works.
7. If I work as a teacher in Ukraine, I won't lie on the grass to relax.
8. If I work as a teacher, it will be possible to address the students by their first or second name.
9. If I work as a teacher, I'll discuss publicly students' marks or exam results.

Приклад 2.

Мета: навчити студентів змінювати граматичну форму і будувати складне речення.

Task: You are yourself and you are going to take part in the discussion on the problem "How you would study and behave in a USA University/college". Put the verbs in the correct form, join the parts of the following sentences and it will help you to present the information at the discussion.

Example. *To study in the USA → an adviser to give me some pieces of advice.*

If I studied in the USA, an advisor would give me some pieces of advice.

1. To study in the USA → to attend classes regularly.
2. To be a student of a US college → to prepare for the classes thoroughly, at least two hours of independent preparation for every class.
3. To study in the USA → to be always in a seat when the professor enters the classroom.
4. To be a student of a US University → to dress informally, sometimes not to iron the clothes.
5. To be a student of a US University → to be an everyday occurrence to put on inside-out clothes.
6. To be a student of a US University → not to crib or cheat.
7. To study in the USA → to submit all kinds of written papers in time.
8. To study in the USA → to attend various formal dances, parties organized by diverse clubs, societies, associations.
9. To be a student of a US University → to attend informal parties and gatherings in the dormitories.
10. To be afraid of going through the territory of the college → to ask any member of security to accompany me.

Приклад 3.

Мета: навчити студентів завершувати зразки мовлення з використанням умовного способу.

Task: Richard has given you the task to express your point of view on the problem of teaching at US Universities and colleges. Say what you would do if you were a teacher in a US University/college. You may start with the following.

1. If I were a teacher of a US University ...
2. If I needed a rest...

3. If my students had a written exam...
4. If a student were late...
5. If a student missed classes ...
6. If I were not in a cheerful working mood...
7. If my students were not in a cheerful working mood...
8. If my students were not ready for the class...

Приклад 4.

Мета: навчити студентів давати відповіді на запитання, використовуючи другий тип умовних речень.

Task: An American teacher and you have been discussing the peculiarities of teaching and studying in the USA and Ukraine. Richard is eager to know what Ukrainians would do in the following situations if they were invited for teaching to the USA. Answer his questions.

1. What would you do if one of your students were cribbing?
2. What kind of clothes would you wear if you went to the University?
3. How would you discuss students' exam results?
4. What would you do if you saw a student of about 70 in the classroom?
5. How would you behave if one of your students ate a sandwich and had a cup of coffee during your class?

Група вправ для забезпечення функціонування граматичних навичок в УМ студентів на соціокультурному матеріалі

Приклад 1.

Мета: навчити студентів створювати власні діалоги згідно із запропонованою навчально-комунікативною ситуацією та з використанням умовних речень другого типу.

Task:

- You are yourself. You have a desire to improve and change the system of teaching and studying in your country. Ask Richard what he would do to improve teaching and studying in Ukraine.

- You are Richard, an American teacher. Answer a Ukrainian student's questions.

Приклад 2.

Мета: навчити студентів створювати власні монологи згідно із запропонованою навчально-комунікативною ситуацією та з використанням умовних речень другого типу.

Task: Richard, who considers teaching in the USA as a question of great importance, wonders what you would change if you were an American teacher. Express your own point of view.

Приклад 3.

Мета: навчити студентів використовувати умовні речення другого типу під час спілкування з колегами по професії.

Task: You are a teacher and you're at the International Conference for Teachers of English. The aim of this conference is to discuss some problems in teaching and studying in Ukraine and the USA. The members of the conference are supposed:

- 1) to name the problems;
- 2) to point out the reasons for the mentioned problems;
- 3) to impart proposals for solving these problems.

First work in two groups. Each group is to represent teachers from 1) Ukraine; 2) the USA.

Then a member of each group is to sum up the discussion in his or her group and present its results to other groups.

Отже у цій статті ми запропонували комплекс вправ для формування у майбутніх учителів усномовленневої англомовної граматичної компетенції на соціокультурному матеріалі. На нашу думку, застосування розглянутого комплексу сприятиме кращому оволодінню навичками та вміннями, необхідними для здійснення міжкультурного спілкування. Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у безпосередній розробці вправ до запропонованого комплексу та впровадження їх у навчальний процес.

Т.О. Стеченко
(Чернігів)

- Good teachers empathize with kids, respect them, and believe that each one has something special that can be built upon.
- The teacher who walks in the shadow of the temple, among his followers, gives not of his wisdom but rather of his faith and his lovingness. If he is indeed wise he does not bid you enter the house of his wisdom, but rather leads you to the threshold of your own mind.